I. I. O.
I
1116
L

TURA „CELE TREI CRIȘURI“

CRIȘUL NEGRU

No. 3.

Vechimea și Originea elementului românesc în părțile Biharei (Bihorului)

De

Nicolae Iorga

ORADEA-MARE
1921

Tipogr. Adolf Sonnenfeld în Oradea-Mare.

Conferință ținută la Adunarea Generală
a »Asociațiunii« Ardelene de la
Oradea-Mare

I.

Vechimea şi importanţa elementului românesc consolidat la extremul Vest al Statului ieşit din ultimele tratate sunt mult mai mari de cum s'ar putea crede.

In părţile acestea ale Orăzii-Mari, *várul* unguresc, regal, de unde a plecat Nagy-Várad, pentru Germani Gr.ss-Wardein, pentru noi prin derivare Oradea-Mare (adecă Grădiştea-Mare), nu e de loc o creaţiune politică şi militară spontanee a Ungurilor în mijlocul unui Ţinut pustiu până atunci.

Poporul de pescari şi vînători ai Maghiarilor n'au dat de la ei nimic în ce priveşte organizarea prin aceste locuri panonice unde i-a strămutat cucerirea. Statul lor nu face decât să imite Statul regal al Moravilor pe cari năvălitorii nu l-au distrus, ci s'au multămit, cum era şi fatal, să i să substitue. „Várul" ceh şi slovac corespunde perfect „várului" unguresc. Şi unul şi altul însă n'au o origine barbară.

Cetatea e pretutindeni romană sau, într'o concepţie mai largă, mediteraneană,

În Răsărit, ea s'a comunicat şi părţii dintre Slavi, care a rămas în legătură cu Bizanţul: de aici graduriile, grădiştile noastre.[1]) În Apus ea s'a continuat prin Franci, şi, cînd aceştia au ajuns cu marca lor la Dunărea mijlocie, au dat Moravilor şi prin Moravi Ungurilor, cu locuitorii lor, şi cetatea, Burgul, aşa cum se înţelegea în civilizaţia politico-militară a Carolingienilor, avînd adecă ducele-Voevod, episcopul-Vlădică, ostaşii săi apărători.

Ungurii au găsit-o, cînd au venit la Tisa şi au luat cel d'intâiu contact cu noi, după ce se prefăcură cu totul, material şi moral, prin contactul cu Slavii[2]). La 1075 un act de donaţie către Benedictinii din Gran pomeneşte alături de pescăriile de pe Tisa, deschise noilor colonişti — şi una din ele se cheamă Rotunda (Rătunda), atunci cînd nici o altă localitate nu apare decît cu numele unguresc sau întâiu cu acest nume — muntele Sorul (Surul), rîul Criş, „Crys", nu Körös, cum de alminterea se păstrează forma relativ până în veacul al

[1]) Din Orient au venit prin cruciate şi castelele medievale, asemenea cu „caracurile" Siriei. Călători medievali o observă fals de castelul din Gand.

[2]) Acest contact a fost aşa de puternic încât un izvor german din secolul al XII-lea, vorbind de o regină a Ungariei, alipeşte de numele ei calificativul slav de cneaghină.

XIV-lea[1]), vornicii (udvornici), judele (iudex) Andrei, după vechea datină românească, şerbii — cari nu puteau fi Unguri: „quindecim domus servorum cum terra sua, que magna est". Tot odată se arată că pământul dăruite în hotar cu Cernigrădenii (Cernigradenses), adecă cu oamenii de la Cernigrad, Cetatea Neagră. Se ştie că în Panonia însăşi (Székes-Fehérvár, Stuhlweissenburg), ca şi în Ardeal (Gyula-Fehérvár, Alba-Iulia), ca şi la vecinii Sîrbi (Nándor-Fehérvár, Belgradul; Neszter-Fehérvár, Cetatea-Albă). Ungurii au găsit „cetăţi albe"; Belgraduri, după străvechile tradiţii bizantine[2]).

La Oradea-Mare o cetate de acest fel, un Velichi-Grad poate, exista cu mult înainte de venirea Ungurilor. Ea nu putea să aparţie decît Romînilor, ca veche moştenire a lor sau ca moştenire de la Şcheii slavi, conlocuitori mai degrabă decât predecesori[3]).

---

[1]) Bunyitay, A váradi káptalan legrégibb statutumai, Oradea-Mare 1886, pp 32–3: „ramusculus fluvii Crisii"; p. 97: „super fluvium Crisii".

[2]) Să nu uităm că Priscus, cronicarul bizantin, vorbeşte de o luptă a Imperialilor din Bizanţ cu Avarii şi Slavii la Tisa.

[3]) Cred că şi castelul „Noilgiant" pomenit alături cu castelul Almăgiului şi cu al Voevodului Nicolae — căci aşa trebue să se înţeleagă situaţia lor — în privilegiul, pentru Ţara Bârsei, al Cavalerilor Teutoni, la începutul veacului al XIII-lea — Zimmermann Werner, Urkundenbuch, I, tabla trebue să fie un Novigrad.

II.

În cetatea aceasta era un Voevod şi lîngă el un Vlădică. Ţinutul încunjurător până jos la Mureş, până sus la Baia-Mare, unde se face legătura cu Maramurăşul, până la Răsărit de Beinş, avea, firește, şi alţi Voevozi şi alţi Vlădici.

Pe cei d'intâi, din cauză dispariţiei documentelor pe urma năvălirii tătăreşti în secolul al XIII-lea, îi întîlnim tîrziu numai, şi sporadic. În veacul al XIV lea Neagul de la Hodoş (Hodus) (1326), în aceleaşi părţi Ivan cu fraţii „Boch" (Voicu) şi Balc (1363), la Zlatna Nicolae fiul lui Cîndea, avînd ca rude pe Vlasie, Vladislau, Tatomir şi Stoian; la Hălmagiu „Bybarch", iar la 1410 la Beinş şi în împrejurimi „Petru Voevod", cu toţi chinezii şi juraţii lui[1]).

În ce priveşte pe Vlădici, ei se chiamă mai târziu protopopi sau, după datina catolică, arhidiaconi. Echivalenţa numelor în aceiaşi îndeplinire a unui rost ca al „corepiscopilor" din Apus mi se pare incontestabilă. Protopopiile n'au putut fi create nici de Statul străin, care n'a vrut, nici de Biserica noastră însăş', care n'a putut. Ele vin din cele mai depărtate vre-

[1]) Iorga, Istoria Românilor din Ardeal, l. capitolul respectiv.

şi nu pot reprezinta decît Vlădicia sfin-ţitoare de preoţi în umbra bisericuţii de lemn. Un protop-arhidiacon Dan apare la 1503 în Şegheşti; îi urmează Ioan din 1538 şi, la 1554, Petru: atribuţiunile lor sunt curat „vlădiceşti“ [1]). În secolul al XVIII-lea însă găsim şi pe ceilalţi urmaşi ai vechilor episcopi de ţară: „Mihai de la Luncă“, „Gavra de la vi-dicul Beinşului“, „Ioan de la Cefa“ mai mare peste preoţii din „câmpie“, „Gavrilă dela Popme-zău“, Giurge din Pestes de spre Crişul Căpede [2]) pe lângă protopopul din oraşul chiar al Orăzii.

Putem afirma că, precum judeţele noastre de astăzi corespund ca hotar celor din vre-mile cele mai depărtate, tot aşa aceste proto-popii, cu centrele lor, nu reprezintau nu-mai Vlădiciile primitive, dar şi Voe-vodatele care li corespundeau.

III.

Locuitorii acestui comitat al Bihorului, care pentru ai noştri era un Ţinut al Bihă-rii (de la localitatea Biharea) se împărţiau în Munteni şi în Cîmpeni (Cîmpenii din „Ora-dea“, „Cîmpenii din Popmezău şi din Ţinutul Beinşului) [3]).

[1]) Iorga, Istoria Bisericii, I, p. 171.
[2]) Hurmuzaki, XV, p. 1617, no „MMMXVI“.
[3]) Ibid.

Numele satelor lor au un caracter a... românesc. Unele din ele înseamnă, după norma generală a nomenclaturii noastre, aspectul locului. În statutul capitolului de la Oradea-Mare, redactat în secolul al XIV-lea, supt Ludovic-cel-Mare, se arată ce sate atîrnă de canonici, şi între ele se află de o parte cele româneşti: Satul-Nou (Vyzath-Uj-Sath), Dombroviţa, Carasăul-de-jos, Maciahaza şi Lazlouhaza, Harna-de-sus şi de jos. Dar şi în celelalte sate recunoaştem pe cele care aparţin la ai noştri: Almaşul, Meheşul, Bihaciul (Bikach), Bogomir („Bagamer", „Bagamir"), Giurgeşti (Giurgehez, Satu-Mare („Zathmatelek"), Jinta („Zyntha", azi Szintye), Cuba, Ciga, Popul.

În Oradea-Mare chiar este locul zis Tykol, neexplicabil în ungureşte, care ar părea să aibă articolul nostru postpus.

Dar iată şi un izvor mai vechiu: registrul publicat de Endlicher, în Monumenta Arpadiana, al judecăţilor de la Oradea-Mare, între 1201 şi 1235. Aflăm acolo Români (Buhuş, Crăciun, Micu, Lodomir, Dadomir (Tatomir), Ceuca, Tihomir, Ciuleiu, Iancu, Stan, Radu, etc.); aflăm pristalzi (pristaldul Dan) şi Bani romîni; aflăm pe un Voevod care e şi conte de Dobîca (p. 716) pe Pavel Voevod, pe „Vodă", fiul lui Fărcaş; pe „contele Zobozlou", af-

lăm „satul chenezului“ (villa kenesii)[1]); aflăm judecăți înaintea instanțelor de sat românești.

Sunt și vînători de zimbri (venatores bubalorum) din cutare sat.

O statistică de la începutul veacului al XVII-lea, astăzi în păstrarea mea, înseamnă apoi, pe lângă nume de obîrșie străină, ca Beinș, Tărcaia, Mezeș: Șoimușul, Bistrița, Pietrosul, Poiana, Crâsna, Cocioaba, Săliște, Hotarul, Lunca, Cărpinet, Brădet, Sohodol, (= Valea Seacă), Bordeiasa, Balta, Valea Neagră, Seaca, Răstoaca, Dombrova. Altele corespund ocupației oamenilor: Cărbunari, sau nației: Șcheiul. Dese sunt și numele care vin de la moșul începător al neamului și întemeietor al „moșiei“: Șeghești (de la Șebea), Slăvești („Zlavecztky“; de la Slava), Păntoșești (de la Pantoș), Burdești (de la Burdea), Colești (de la Cole), Ursești (de la Ursul), Hercești (de la Herce). Pe alocurea e un sat colonizat din altul: Reciuleni (de la Reciul), Leleșteni (de la Lelești), Văieni (de la Vale), Bleheni (de la Bleahul).

Aceiași statistică ni dă nume românești interesante ale locuitorilor din aceste sate: Lupașul, Pogor, Șontorog, Ghembe, Bordan,

---

[1]) Pp. 716, 724, 734, 740. Cf. „Valoarea cronicelor ungurești vechi pentru istoria Romînilor“, în „Revista istorică“, 1921, nte 1—3.

Ioan, Cionta, Costa, Lupu, Samson, Neagoe, Dragomir, Rece, Dragul (Ioan şi Lupan), Drăgoiu, Lungul, Laicu, Petraşcu, Rusu, Chirilă, Iancul, Turcul, Mantul, Mogoş, Sărindar („Serandraher"), Ganul, Buruiană, Boghea, Rumânul („Rumany"), Palaghia, Pavel, Crăciun, Turbul, Bogdan, Dumşa, Trif, Dobre, Porcul, Stanciul, Radul, Paşcul, Fulinaş, Buiu, Bade, Coman, Lupa, Flămînda, Codrean, Dan, Ţigan, Dan Lupea, Şerbul, Şerban, Popşa, Blaga, Cionca, Uscat, Grozea, Bib, Tripon, Duma, Buza, Raţ, Borilă, Şegheştel, Bodor, Boghiş, Măghereş, Petruşca. Ca rost în sat se întîlneşte cîte un jude, mai mulţi Voevozi, demnitatea lor devenind un simplu nume de familie, cîţiva crainici, un diac.

Pe o Pravilă munteană de pe la 1650, aflătoare la Şegheşti, se află pomenite nume care, dacă sînt ale unor locuitori de acolo, complectează pe cele de mai sus cu un adaus de acelaşi vechiu şi frumos caracter: Cîrneleagă, Man, Vîlcul, Elesia, Vişa, Rada, Neacşa, Miclea, Badul, Iurga, Nedelea, Dragole, Muşa, Mircea, Sora, Nestor, Ştefana, Zdeaiana, Iuba, Crăciun, Ilina[1]).

Condiţia acestui traiu se poate vedea după statutul capitolului din Oradea-Mare. În afară

[1]) Studii şi documente, XII, la acest sat.

de zileri (seller) taxaţi de o samă cu Ungurii. Românii au un tratament „cu totul deosebit“ de al acelora şi anume după „datina neamu'ui lor“. Pe an ei dau la Ruşalii dijma oilor, „în sama quinquagesimei“; apoi de Sînta Mărie, „pentru coborîtul dela munte“, o oaie de fiecare stînă (mansio), plus dijma porcu'ui de Crăciun. Mai departe se vede că dijma o dădeau şi de la iezi, şi de la albine, ale căror roiuri (ray) sunt pomenite cu acest nume. Chenezii[1]) au şi ei îndatorirea de a da dijma oilor şi porcilor, „după învoiala făcută între noi şi ei“, dar, în afară de aceasta, „după datină“, în fiecare an o jumătate de cergă, pîslă şi un caş. „In deobşte însă Romînii noştri ni dau de Anul Nou în semn de stăpînire a noastră pe fiecare an un cal[2]).

E interesant de făcut o comparaţie între această situaţie, mai uşoară şi care face distincţie între Romînul de rînd şi „cnez“, şi aceia

[1]) Pentru ei Bunyitay trimite şi la Szirmay, Szathmárvármegye, I, pp. 6—9, şi la revista Századok, 1879, p. 684 şi urm.

[2]) Praeter subditos nostros olahales. qui, ritu adhuc gentilitatis viventes, differunt omnino ab Ungaris in andis collectis. Ipsi enim pro censu annuo tenentur singuli singulariter annis singulis circa festum Penthecostes dare decimam partem ovium suarum, ratione quinquagesime; circa festum vero Nativitatis Beate Marie Virginis singule mansiones oves singulas ratione descensus, et de mense decembris vel circa similiter decimam porcorum suorum. Kenezii vero, tam ad ovium quam porcorum

pe care în veacul al XIV lea şi al XV lea o constatăm în Banat, la Romînii din Sebeş (Caransebeş).

Documente publicate în Századok pe 1900 de Thallóczy îi arată luînd parte la campania din Bulgaria, ocupînd Vidinul, dar supuşi la întreţinerea tuturor oaspeţilor: regele Ludovic, Impăratul bizantin în trecere; ei dau 200 de oameni pentru lupta cu Vlaicu-Vodă, pun o garnizoană de 500 la Mehadia şi tot li se mai cer bani: 300 de florini[1]).

Datoriile obişnuite se văd însă din articolul lui Joachim, în Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung, 1912, p. 113 şi urm. Cei din Caransebeş dau de Sîntu-Nicolae doi porci, cîte o sută de cîble de grîu la Sîntul Mihai şi la Sîntul Gheorghe, apoi şasesprezece oi de trei ani (tregennesos) şi un miel de Rusalii, plus o sută cinzeci de berbeci spre a fi scutiţi

prestationem astringuntur iuxta conventionem factam inter nos et eosdem, et ultra hoc iidem kenezii singulariter de modo consueto dant circa — annis singulis medium lodicem, unum filtrum pro sella et unum caseum. Communiter vero Olahi nostri dant nobis in die strennarum in signum dominii annis singulis equum unum; pp. 44—5. V. şi p. 50 şi urm., pentru miei, iezi, porci şi albine. Menţiunea quinquagesimei şi la pagina 86.

[1]) Iscălesc, Universitas Kenezyorum et aliorum Olachorum de districtu Sebes; p. 604.

de quinquagesimă. Dar nu se ajunge cu atîta: de Crăciun trebuie cinci cară de fîn, de Sf. Gheorghe şi o plată de 200 de dinari în bani. Cînd vine contele din Timişoara, i se cuvine ce urmează: un vas de vin bun, vite de trei ani (quadrupecudes trenenses), de e vară, şase oi, de e iarnă, doi porci, două sute de pîni, iar de Rusalii o sută de pui mici, altă dată cinzeci de pui mari; în sfîrşit şi patruzeci de cîble de papură (papuli) şi şase cară de fîn. La Mehadia, de Sf. Gheorghe un miel, de Sf. Mihaiu altul; pe an o sută de cîble de grîu, o sută de ovăs, şi tot atunci douăzeci de vite (pecudes), patruzeci de oi, patruzeci de care cu fîn, pe lîngă quinquagesima oilor, dijma albinelor şi a porcilor. La Almaş se pretinde şi cincisprezece cergi. La Iladia (Yliad) opt şi jumătate. La Craşov (Krassó) cam tot aşa (la miel se zice milia: de suis ovibus şi milia haberet).

V.

Organizarea bisericească începe a se întări după reluarea de la Turci — şi oastea munteană, cea moldovenească merge cu dînşii la

1658[1]) — prin generalul Heissler, a vechii cetăți, unde atîta timp stătuseră căpitani ardeleni (și Cristofor Báthory, care a fost apoi principe al Ardealului). De și Atanasie, episcop unit al Ardealului, odinioară Mitropolit, căpătase pentru el și aceste Ținuturi bihorene, un călugăr de la Athos, Isaia, care fusese, profesînd și el unirea, la Careii-Mari și la Dobrițin, se așează în fruntea preoțimii din „Ținutul Orăzii și a comitatului Bihorului până la Gelmariu". Recunoaște autoritatea lui Camelli, episcopul, tot Grec, care încă de mai nainte admisese schimbarea de crez[2]) Intitulat „vicariu în părțile Ungariei asupra Valahilor", el se așează la mănăstirea Bicsad, din țara Oașului, în 1700, dar împotrivă-i se ridică Pantelimon, protopopul românesc din Baia-Mare, și străinul va fi ucis la 15 Maiu 1701. Peste patru ani Camelli pune în locu-i ca vicariu în acele părți pe protopopul de Sătmar, Bizanție.

[1]) Brașovul și Românii, p. 290: Radu Comisul, în cale spre Timișoara.

[2]) Acesta scrie în ziarul său: „La 13 Septembre din anul 1692 am dat biserica din Dobrițin părinteiui Isaia, călugărului dela Sfetagora și compatriotului mieu și i-am supus lui preoții cari sunt pe lîngă Oradea-Mare și Bihor. La 17 Octombre după calendarul cel vechiu din anul 1692 părintele Isaia, călugărul grecesc, parochul din Dobrițin, și alt preot român au venit la mine în numele preoților cari sunt în Ținutul Orăzii-Mari și în comitatul Bihării până la Dealul-Mare, și s'au închinat mie (Șincai, III, p. 255).

Lucrurile urmau neorînduite pînă pela jumătatea veacului al XVIII[lea], cînd puternica propagandă sîrbească îndeamnă oficialitatea austriacă la crearea pe lîngă venerabila episcopie latină, venită cu Coloman, viitorul rege, pe urma îngropării regelui Ştefan al II[l-a] la Orade (1131)[1]), un vicariat romîn unit[2]). El fu încredinţat la 12 Iulie 1748 Macedoneanului Meletie Covaciu (Kovács), care, pe urma Grecilor Camelli şi Isaia, era paroh la Dioszég: titlul' său de episcop in partibus era: de Tegeia. In singheliile lui el se intitulează, ca la 1754, „dinŭ mila lui Dumnezeu şi Scaunului apostolicesc arhiereu Sfintei Biserici Răsăritului, Orezi-Mari şi alŭ Biharii varmedi, Grecilor, Romînilor şi Ruşilor"; iscălia „Meletie Vladica". Un Ioan Nagy îi era secretariu.

Episcopia în toată forma porneşte a funcţionà numai de la 16 Iunie 1777 pentru un arhiereu sfinţit de episcopul din Blaj, Grigorie Maior (nobilul român Moise Dragoşi, care,

[1]) V. Bunyitay, pp. 11, 14.

[2]) Români lucrară şi la refecerea cetăţii. Preotul Iosif din Beinş scrie la 1733: „la acest anu am începutu a face besareca cea românească, cand au fos u strănsu toată varmegia, de au prinsu vidicul Beiuşului mai multu de 80 de oameni, şi au robit 12 săptămăni, şi pă unii i au dus la Oradie, să robască acolo, şi pre alţii i-au bătutu şi i-au slobozit" (Studii şi doc., XII).

după însemnarea consacratorului, își avea cercul de activitate „de spre partea Țării Ungurești“[1]). Urmașul său — fusese și o încercare de a strecura pe străinul Savnițchi — Ignatie Darabant (la 1788) se intitula „Vlădicul Orăzii-Mari“. Dar al treilea episcop (1806—39), Samuil Vulcan, ocrotitorul lui Șincai, care și-a alcătuit opera, păstrată încă în manuscript la episcopie, în acest loc, făcu în jurul său ca o academie de studii privitoare la trecutul românesc.

VI.

Prezența arhiereilor greci în aceste părți se datorește și caracterului oriental, balcanic pe care-l avea negustorimea neungurească din Oradea.

La început, regii Ungariei din veacul al XII[lea] așezaseră în umbra cetății lor pe acei Italieni al căror nume îl pomenește și azi o parte din oraș, acei Olaszy, după care Romînii cunosc un „Olosig Rusesc“[2]): cartiere se chiamă Veneția (Velencze), Bologna (Bolonia), Padova (Pádua), de pe urma acelei depărtate colonizări italiene. În Rațvaroș erau Sîrbi.

---

[1]) V. și ibid., p. XLIX și urm.
[2]) Bunyitay, o. c. p. p. 31—2, 58—9.

„Grecii“ făceau parte din „companiile orientale“ răspîndite prin deosebite centre, de la Tokay pe Tisa până la Sibiiu şi Braşov. [1]) La 1702 ei cereau prin reprezentanţii lor, Ladislau Sereşti — adecă: din seres, dar numele de Ladislau arată o a douą generaţie, crescută în Ungaria, dacă nu trecută la catolicism — şi Gheorghe Guri a li se îngădui clădirea unei biserici nouă în locul celei vechi care ameninţă ruină, — o biserică ortodoxă, firește, supusă Vlădicăi sîrbesc pentru Cenad şi Inău. Biserica există şi azi lângă cea unită şi înlocuieşte pe cea veche de la Velenţa. În legătură cu dînsa, în care şi-au făcut mormintele sînt familiile Gavra, Püspöki, Pudera, Jiga (Zsiga). Un Mihali Kristoff de la 1788 se intitulează assessor; dintre „Greci“, erau la 1810 şi juraţi ai oraşului. Şi o rudă a episcopului unit Dragoşi, „jupâneasa Dragoşi Teodora, soaţa, jupînului Stupa Teodor, neguţător“, e între cei cari fac danii.

La 1804 clopotul e făcut cu „cheltuiala“ norodului grecesc, sîrbesc şi românesc.“ În curând Romînii singuri erau să ramîie. Încunjurimea ţărănească romanizase pe negustori.

---

[1]) Încă din veacul al XVlea negustori munteni mergeau la Orade, Cluj, Timişoara, Rîşnov, Ţara Bîrsei (I. Bogdan, Documente etc.)

De altfel aceleaşi lucruri s'au petrecut şi în Beinşul vecin, unde pe la jumătatea veacului al XVIII[lea] Compania avea un işpan (Dan Giurgiu, deci romanizat), un birău (Laza Petru), un protopop (Gheorghe Vidrai, 1782), preoţi (Dimitrie Papolţi, 1770), credincioşi nemeşi (Chiş Istoc, Paul Urs), un dascăl sau „ludimaghistru" (ludimagister) şi cantor (Ioan Popovici, Marcu Dimitriu apoi, la 1783), un „preţiptor" (Borciui, 1784). Şi aici biserica „mănăstirii Voevozilor Mihail şi Gavriil" era „a ortodoxilor creştini negustori greci, şi nu a uniţilor", — dar ea luă caracterul cerut de acelaşi mediu naţional.

Dacă aceste lucruri s'au putut face de instinctul popular, contra Statului străin, ce n'ar putea face Românimea de astăzi când Statul însuşi este acolo ca s'o ajute ?

EDITURA »CELE TREI CRIŞURI«

AU APĂRUT:

No. 1. *Gh. Tulbure*: Praznicul unirii neamului.

No. 2. *Ovidiu Hulea*: Războiul României.

No. 3. *N. Iorga*: Vechimea şi originea elementului românesc în părţile Biharei (Bihorului).

No. 4. *Al. Ciura*: Adunarea dela Alba-Iulia.

No. 5. *Colinde*

No. 6. *Eugeniu Sperantia*: Frumosul ca înaltă suferinţă.

Preţul: 2 Lei.